

ارزیابی توان اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده، به منظور کمک به توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده ارسباران - دهستان میشه پاره)

محمد جواد امیری^۱ - محمود ذوقی^{۲*} - مهدیس سادات^۳ - سپیده کریمی^۴

۱- استادیار برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و مدیریت و آموزش محیط زیست، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و مدیریت و آموزش محیط زیست، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی و مدیریت و آموزش محیط زیست، دانشکده محیط زیست، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۷/۱۱ صص ۵۰-۳۹ تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۱۰/۲۵

چکیده

هدف: فراهم کردن بستر مناسب جهت شناسایی جاذبه‌های گردشگری و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها در مناطق ویژه طبیعی، امری ضروری است. هدف این تحقیق، انتخاب پهنه‌های سازگار با ویژگی‌های اکولوژیکی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری است. منطقه مورد مطالعه، دهستان میشه پاره واقع در استان آذربایجان شرقی است که به دلیل مجاورت با منطقه حفاظت‌شده جنگل ارسباران، نزدیکی به منطقه آزاد ارس، برخورداری از تنوع اقلیمی و وجود سایت‌های تاریخی، پتانسیل فراوانی در این زمینه دارد.

روش: در این تحقیق ده معیار به عنوان عوامل اصلی در مکان‌یابی مناطق مستعد توسعه صنعت گردشگری انتخاب، و از طریق مقایسه زوجی وزن‌دهی و در سامانه اطلاعات جغرافیایی نقشه‌سازی شد. در نهایت، با روی هم‌اندازی نقشه‌ها و کسر چهار نقشه محدودیت، مناطق مناسب ارزیابی گردید.

یافته‌ها: بیشتر پهنه‌های مستعد گردشگری در دهستان، در مناطق جنگلی با پوشش گیاهی مناسب و خوب، و در مجاورت آبادی‌های مرکزی واقع شده‌اند. همچنین طبقات خوب، متوسط، ضعیف و فاقد پتانسیل گردشگری، ۲۱/۶۳، ۱۸/۵، ۴۴/۹۴، ۱۴/۹۳ درصد از مساحت منطقه را تشکیل می‌دهند.

محدودیت‌ها و راهبردها: عمده‌ترین عوامل محدودیت در این مطالعه، عدم دسترسی به اطلاعات مستند پیرامون گردشگری روستایی در مناطق حفاظت شده بود.

راهکارهای عملی: سرمایه‌گذاری جهت گردشگری پایدار در مناطق حفاظت شده، طبق عرصه‌های مناسب گردشگری و مدیریت صحیح و پایدار منابع طبیعی در منطقه پیشنهاد می‌شود.

اصالت و روش: نوآوری این مقاله در پرداختن به بحث گردشگری در مناطق حفاظت شده روستایی است که علی‌رغم وجود پتانسیل فراوان در این مناطق از کشور، در مقالات و پژوهش‌های انجام شده، توجه چندانی به سنجش توان این مناطق نمی‌شود.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، برنامه‌ریزی، ارزیابی توان، حفاظت، ارسباران.

۱. مقدمه

۱.۱. بیان مسئله

به واسطه توسعه فناوری، پیشرفت و صنعتی شدن امری اجتناب‌ناپذیر است. سرعت بالای این پیشرفت و تغییرات موجب بروز پیامدهای منفی عدیده‌ای در بخش‌های فرهنگی، اجتماعی-اقتصادی و ... شده است. در این میان، سازماندهی و برنامه‌ریزی محیط‌های طبیعی با کاربری‌های عمومی ویژه و پیوند آن با جریان‌های گردشگری، شاخه‌ای به نام گردشگری طبیعت^۱، ایجاد کرده است (جوزی و مرادی مجد، ۱۳۹۰، ص. ۹). گردشگری در بردارنده مجموع پدیده‌ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیر دولتی، در فرآیند جذب، حمل‌ونقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (ویور^۲، ۲۰۰۰، ص. ۳). گردشگری طبیعی، مفهوم جدیدی در گردشگری است که جرقه آن در ابتدا به وسیله ایده همسازی دوباره با طبیعت واقعی زده شد و توسط جامعه گردشگری طبیعی به عنوان سفر مسئولانه به نواحی طبیعی مطرح گردید که حفاظت محیط طبیعی و تقویت رفاه جامعه محلی را به همراه دارد (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۴۵).

امروزه فعالیت‌های تفریحی و گردشگری به عنوان صنعتی پویا و در حال رشد معرفی شده‌اند؛ بنابراین، برای فراهم کردن بستر مناسب جهت توسعه این صنعت، شناسایی این جاذبه‌ها در مرحله اول و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها در مرحله دوم، امری ضروری است. هر کشوری که بخواهد در راه توسعه گردشگری خود گام بردارد، لازم است از لحاظ آمایش سرزمین و تعیین توانمندی جاذبه‌های گوناگون گردشگری در مناطق مختلف، مکان‌هایی را برای ایجاد زیرساخت‌های آن به صورت دهکده یا مجتمع و با هدف توسعه گردشگری انتخاب و سازماندهی کند (فورااسلاید، هالند و میدلفارد^۳، ۲۰۰۲، ص. ۹). در دوران کنونی، با در نظر گرفتن بحران‌های زیست محیطی، نابودی منابع و ایجاد موانع در مسیر رسیدن به توسعه پایدار، لازم است که برنامه‌ها براساس شناخت و ارزیابی توان محیطی انجام شوند تا هم بهره‌برداری در خور و مستمر از محیط صورت گیرد و هم ارزش‌های طبیعی محیط حفظ شوند (نوری و نوروزی آوارگانی، ۱۳۸۶، ص. ۱۴). به طور کلی، روستاهای ایران به طور طبیعی در مکان‌هایی استقرار یافته‌اند که دارای جاذبه‌های طبیعت‌گردی بوده و براساس آمارهای ارائه شده، از نظر برخورداری از تنوع زیستی و جاذبه‌های متنوع-

طبیعی در ردیف پنج کشور دنیا قرار دارد. علاوه بر این، ایران از لحاظ جذب گردشگر، در رده ۴۸ ام قرار دارد (سازمان جهانگردی^۴، ۲۰۰۳؛ و استادی، ۲۵، ۱۳۸۳). بنابراین، توجه به گردشگری به‌ویژه برای توسعه فعالیت‌های گردشگری در روستاهای ایران و ارائه الگویی مناسب (حسین‌زاده‌دلیر و حیدری، ۱۳۸۲، ص. ۴۷). به منظور توسعه گردشگری، متناسب با ظرفیت بالقوه گردشگری در کشور ضروری است.

جریان گردشگری در روستاها، زمانی که عوامل زیرساختی و بنیادی، علاوه بر جاذبه‌های طبیعی و انسانی فراهم شود، با تداوم و تقویت همراه خواهد بود. از این رو، جریان گردشگری به زیرساخت‌های آن و توسعه گردشگری به مشارکت افراد محلی، پشتیبانی بخش دولتی و سرمایه‌گذاری‌های خصوصی وابسته است. هر چند گردشگری روستایی راه‌حل نهایی برای تمام مشکلات نواحی روستایی نیست، اما از کارکردهای مهم آن، توسعه مناطق دارای پتانسیل این کاربری است. گردشگری روستایی علاوه بر مزیت‌های نسبی این صنعت، می‌تواند آثار اقتصادی مهمی چون، جلوگیری از جریان مهاجرت روستایی، ایجاد اشتغال برای نیروی مازاد کار، تنوع اقتصاد روستایی در کنار دیگر بخش‌های اقتصادی، بالا بردن سطح درآمد خانوارهای روستایی و ایجاد تقاضا برای محصولات کشاورزی و صنایع دستی را در پی داشته باشد (تولایی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۱۰۴). در این میان، یکی از مسائل مهم، گردشگری در مناطق حفاظت‌شده است. مناطق حفاظت‌شده به محدوده‌ای از منابع طبیعی کشور اعم از جنگل، دشت، مرتع، آب و کوهستان اطلاق می‌شود که از لحاظ ضرورت، حفظ و تکثیر نسل جانوران وحشی، رستنی‌ها و وضع طبیعی آن دارای اهمیت خاصی بوده و تحت حفاظت قرار می‌گیرد (مجنونیان، ۱۳۷۶، ص. ۱۰۰). توسعه گردشگری در مناطق حفاظت‌شده با توجه به شرایط خاص حاکم بر این مناطق و اهمیت فون و فلور در آن‌ها، لزوم دقت در برنامه‌ریزی برای این مناطق را دو چندان می‌کند؛ به صورتی که، ارائه برنامه و مکان‌یابی توسعه آن در این مناطق با محدودیت‌های بیشتری همراه خواهد بود. اهداف برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، استفاده از علاقه‌مندی گردشگران است تا بدین ترتیب، فرصت‌های اقتصادی افزایش یابد، از میراث طبیعی و فرهنگی محافظت شود و کیفیت زندگی تمام ذینفعان بهبود یابد (ضیایی و توحیدلو، ۱۳۸۹، ص. ۴). بنابراین، با توجه به اهمیت اکوسیستم‌های جنگلی و حساسیت مناطق حفاظت‌شده می‌بایست توسعه و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته برای آن، مطابق با ظرفیت‌های طبیعی منطقه باشد تا کمترین آسیب و بالاترین بهره‌وری حاصل گردد. تحقیق حاضر با

روش تحلیل سلسله‌مراتبی انجام داد. وی با بررسی فاکتورهای تسهیلات، دسترسی، منابع، جذابیت‌های پیرامونی و فاکتورهای منفی، به این نتیجه رسید که ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری جزء ده کشور اول جهان بوده و از پتانسیل بالایی برای گردشگری برخوردار است (ایرجی، ۱۳۸۷، ۵۵).

همچنین در دیگر کشورها نیز مطالعاتی پیرامون این مسأله انجام گرفته است. تی و کابانان^۶ (۲۰۰۷) با ارزیابی پایه‌ای توان فیزیکی و اجتماعی-اقتصادی جنوب پولائونگی در کشور مالزی برای استفاده از جهانگردی به این نتیجه رسیدند که هر چند این منطقه دارای کیفیت‌های طبیعی است و برای اکوتوریسم جذاب است، اما حمایت‌های مالی و بنیادی باید دسترسی به امکانات را فراهم کند و چشم‌اندازهای جهانگردی پایدار آینده را افزایش دهد. فارسی و پراستاکوس^۷ (۲۰۰۱)، از سامانه اطلاعات جغرافیایی برای مکان‌یابی مناطق مناسب برای توسعه گردشگری در جزیره لومباک اندونزی استفاده کردند. هدف اصلی این تحقیق پیشنهاد یک شیوه‌نامه برای برنامه‌ریزی گردشگری مبتنی بر سامانه اطلاعات جغرافیایی بود که با استفاده از تلفیق و ارزیابی چندعامله، برخی مکان‌های بالقوه برای توسعه گردشگری شناسایی شد. در سال ۲۰۱۱، مکان‌یابی اکوتوریسم در استان سوراتانی تایلند با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی و سامانه اطلاعات جغرافیایی انجام گرفته است. در این تحقیق معیارهای چشم‌انداز، حیات وحش، توپوگرافی، دسترسی و ویژگی‌های جامعه به عنوان معیارهای مؤثر در این راستا در نظر گرفته شده‌اند. سپس مکان‌یابی بر اساس زیرمعیارهای کاربری اراضی، تنوع گونه‌ای، شیب، فاصله از جاده و غیره انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که ۶۹٫۶۸ درصد از سایت‌های مناسب گردشگری در مرکز، ۲۹٫۰۲ درصد در غرب و شرق استان واقع شده‌اند. همچنین ۰٫۸۹ درصد زمین‌ها برای گردشگری نامناسب و ۰٫۴۱ درصد بسیار مناسب هستند (بونروامکاو و مورایاما^۸، ۲۰۱۱، ص. ۲۶۹).

۲. روش شناسی تحقیق

۱.۲. قلمرو جغرافیایی تحقیق

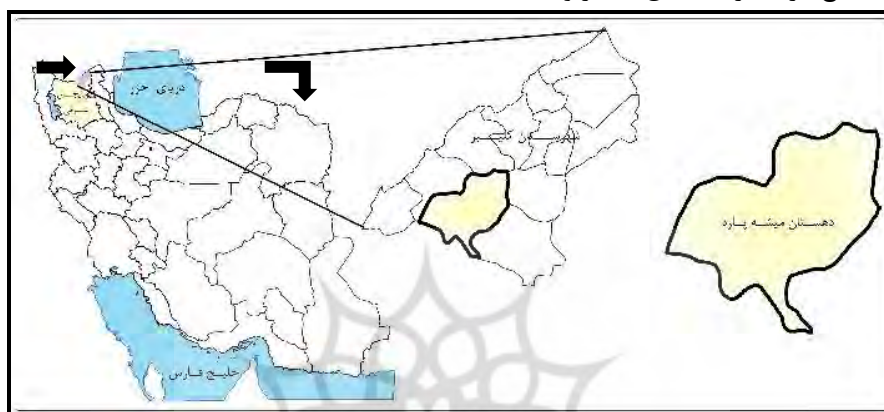
دهستان میشه‌پاره از دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان کلبر واقع در استان آذربایجان شرقی با اقلیمی سرد و نیمه خشک است. این دهستان در حوضه آبریز خزر و حوضه آبخیز رود ارس واقع و با شهرستان‌های خداآفرین، ورزقان و دهستان‌های پیغان‌چای و ییلاق هم‌مرز می‌باشد. بخشی از بزرگ‌ترین رشته‌کوه آذربایجان شرقی یعنی رشته‌کوه قره داغ در این منطقه قرار دارد. دهستان میشه‌پاره دارای ۴۱ آبادی است که

هدف بررسی توان منطقه حفاظت شده جنگلی ارسباران برای توسعه اکوتوریسم انجام شده است. رویکرد مطالعه با در نظر داشتن منافع روستاییان منطقه و بهره‌گیری از آن‌ها به منظور ارائه رهیافت‌هایی در جهت حفظ مناطق حفاظت شده و پایدار روستاها اتخاذ شده است.

۲.۱. پیشینه تحقیق

در سال‌های اخیر، مطالعات متنوعی پیرامون ارزیابی توان سرزمین در راستای توسعه صنعت گردشگری انجام شده است. در تحقیقی پیرامون بررسی موانع و چالش‌های گردشگری داخلی در استان اردبیل، مشخص شد که کمبود زیرساخت‌ها و خدمات، مشکلات تقاضای فصلی، ضعف تبلیغ و اطلاع‌رسانی، موانع فرهنگی و اجتماعی و عدم همکاری سازمان‌های مرتبط با گردشگری، بر توسعه گردشگری استان تأثیر دارند و به عنوان موانع اصلی مطرح‌اند. جوزی و مرادی مجد (۱۳۹۰)، در پژوهشی توان اکولوژیکی گردشگری منطقه بوالحسن دزفول را با روش اسمیت^۵ تعیین کردند. نتایج این مطالعه نشان داد که توان اکولوژیکی گردشگری منطقه، حدود ۳۱ درصد در طبقه متوسط و در حدود ۶۹ درصد در طبقه ضعیف قرار می‌گیرد. جلیلود، کرمی، شاه‌نظری و شعبانی (۱۳۹۱) ارزیابی تفرجی پارک جنگلی شهید زارع در استان مازندران را به کمک فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی و سامانه اطلاعات جغرافیایی انجام دادند. نتایج این ارزیابی نشان می‌دهد که ۱۰٫۰۲ درصد سطح پارک دارای قابلیت تفرجی درجه یک، ۲۸٫۰۹ درصد توان درجه دو، ۴۱٫۰۲ درصد توان درجه سه و ۱۹٫۹۶ درصد سطح پارک توان درجه چهار را دارد. عبداللهی، متین‌خواه، بشری و حسینی (۱۳۹۱) در پژوهشی به تعیین اولویت‌های گردشگری در منطقه گاوخونی با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی پرداختند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که وجود مناظر زیبای طبیعی به عنوان مهم‌ترین عامل برای گردشگران مطرح است و با توجه به وضعیت فعلی منطقه، تپه‌های شنی به عنوان اولین اولویت گردشگری در منطقه تعیین شد. قالیباف و شعبانی (۱۳۹۰) به ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه این صنعت در شهر سنندج براساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی این شهر نسبت به جاذبه‌های دیگر، دارای اولویت بیشتری برای توسعه و برنامه‌ریزی است و مدل استفاده شده با سازگاری ۰٫۰۸٪ نشان‌دهنده صحت محاسبات و نتایج حاصل از اولویت‌بندی است. ایرجی (۱۳۸۷) تحقیقی پیرامون ارزیابی مناطق حفاظت شده استان اصفهان با استفاده از

های متعدد، وجود سایت‌های تاریخی باستانی، نزدیکی به مرز کشور آذربایجان و منطقه حفاظت‌شده ارسباران به عنوان دو کانون جذب گردشگر، از دیگر نقاط قوت منطقه برای توسعه این صنعت محسوب می‌شوند. بنابراین در این پژوهش سعی شده است تا با ارزیابی توان اکولوژیکی این دهستان، مناسب‌ترین مکان‌ها برای توسعه گردشگری روستایی شناسایی و پیشنهاد گردد.

شکل ۲- معرفی منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

معیار ارزیابی در سطح فضا تغییر می‌کند. در نتیجه، در مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاری، نمایش صریحی از ابعاد جغرافیایی مورد نیاز است. از این رو، چارچوبی برای تحلیل تصمیم‌چندمعیاری بر پایه سیستم اطلاعات جغرافیایی ضروری است تا توانایی‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی در فراهم‌آوری، ذخیره‌سازی، بازیابی، پردازش و تحلیل داده‌ها بصورت یکپارچه با قابلیت‌های فنی مبتنی بر مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاری استفاده شود (مالچفسکی، ۱۳۹۲، ص. ۱۵۳). بنابراین، کاربرد سیستم اطلاعات جغرافیایی با توجه به نگرانی‌های محیط‌زیستی، در شناسایی محل مناسب، منابع موجود و مناطق بکر می‌باشد (رحمان^۱، ۲۰۰۳). یکی از مشکلات اساسی تصمیم‌گیری، چگونگی استفاده از آن در بدست آوردن وزن نسبی معیارها است. بنابراین، یک روش مناسب ارزیابی وزن، فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی می‌باشد (مظاهر^۱، ۲۰۱۰، ص. ۹۱۲). به طور کلی، روش‌های ارزیابی چندمعیاری و سیستم اطلاعات جغرافیایی به عنوان دو زمینه تحقیقاتی و مطالعاتی مستقل، می‌توانند از برتری‌ها و قابلیت‌های یکدیگر بهره‌مند شوند، زیرا از یک سو فنون و روش‌های مبتنی بر سیستم اطلاعات جغرافیایی نقش مهمی را در تحلیل مسائل مبتنی بر روش‌های ارزیابی چند معیاری داشته و قابلیت‌های بی-

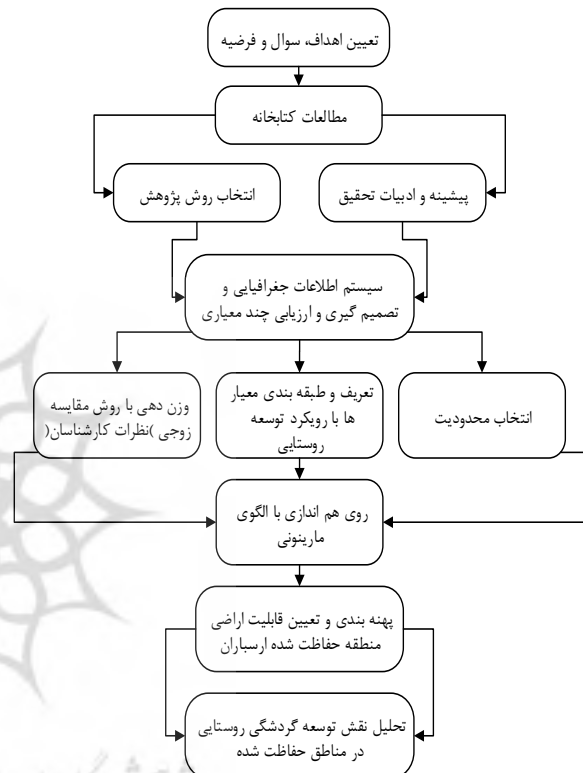
در بین آن‌ها آبادی اسکلو از بیشترین جمعیت برخوردار می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰) (شکل ۲). موقعیت بی‌نظیری برای این دهستان جهت توسعه گردشگری به دلیل قرار گرفتن در منطقه حفاظت‌شده ارسباران، نزدیکی به مرز کشور آذربایجان و منطقه آزاد ارس ایجاد شده است. تنوع منابع - طبیعی، جاذبه‌ها و تنوع گونه‌ای، تنوع اقلیمی و داشتن آب و هوای کوهستانی، وجود عوارض طبیعی و نظیر آن، دسترسی - های جاده‌ای موجود به منابع گردشگری، بیلاق عشایر و طایفه-

۲.۲. روش تحقیق

در ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای به مرور پیشینه تحقیق، روش‌های ارزیابی و تفسیر مطالب ثبت شده توسط سایر پژوهشگران پرداخته شد. سپس به منظور ارزیابی توان این دهستان برای تعیین مناسب‌ترین مکان برای توسعه گردشگری، روش ارزیابی چند معیاری فرآیند مقایسه زوجی با توجه به اهداف تحقیق، انتخاب شد. انتخاب روش مقایسه زوجی با توجه به مزایای این روش نسبت به سایر روش‌های ارزیابی چندمعیاری صورت پذیرفته است. دلیل انتخاب این مدل از میان مدل‌های دیگر، امکان کمی کردن شاخص‌های کیفی در این مدل است، که همان‌طور که می‌دانیم، مدل‌های قبلی فاقد این توانایی هستند. همچنین، در این مدل می‌توان علاوه بر استفاده از آمار و ارقام، از نظرهای جمعی و مشارکتی نیز استفاده نمود که از جمله دلایل مهم در به کارگیری این مدل در تحقیق حاضر است (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰، ص. ۴۸). با توجه به این که در این فنون فرض بر این است که ناحیه مورد مطالعه دارای همگنی فضایی می‌باشد، این روش‌ها فاقد بعد فضایی هستند. این پیش فرض در بسیاری از وضعیت‌های موجود آمده بر تصمیم‌گیری، به ظاهر غیرواقعی جلوه می‌کند، زیرا

شد. در مجموع، ۱۰ معیار به عنوان معیارهای مهم و اثرگذار در ارزیابی توان گردشگری روستایی بر حسب مطالعات، داده‌های موجود و نظرات کارشناسی انتخاب و نقشه‌سازی شد. همچنین ۴ لایه به عنوان محدودیت در نظر گرفته شد و از خروجی نهایی کسر گردید. طبقه‌بندی لایه‌ها در سیستم اطلاعات جغرافیایی با در نظر گرفتن شرایط مناطق حفاظت شده به ۴ طبقه تقسیم‌بندی شد. ارزش‌دهی لایه‌ها شامل توان خوب، متوسط، ضعیف و فاقد توان صورت گرفت. ارزش‌گذاری‌ها بر حسب روش ساعتی بین ۱ تا ۹ برای معیارها نمره‌دهی شد. سپس در مرحله آخر، هر یک از لایه‌ها برحسب وزنی که داشتند تلفیق و نقشه نهایی پتانسیل توسعه گردشگری در منطقه بدست آمد. مدل مفهومی و فرایندی روش کار مطابق شکل (۱) ارائه گردید. از سویی دیگر گردشگری روستایی، توریسمی است که در مناطق روستایی شکل می‌گیرد. مهم‌ترین هدف توسعه گردشگری، توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق گردشگری است (تقدیسی زنجانی و دانشور عنبران، ۱۳۸۶، ص. ۱۸۰). توسعه پایدار روستایی عبارت است از مدیریت و حفظ منابع طبیعی موجود و جهت‌دهی به تغییرات فنی و نهادی به طریقی که دستیابی به نیازهای بشری و برآوردن مستمر این نیازها چه در حال حاضر و چه در آینده برای مردم روستا و شهر تضمین شود. چنین توسعه‌ای، پایداری منابع ارضی، آبی و همچنین منابع ژنتیک گیاهی و حیوانی را حفظ می‌کند، موجب زوال و نابودی محیط زیست نمی‌شود و از لحاظ فنی مناسب، از لحاظ اقتصادی ماندنی و از نظر اجتماعی مقبول است (عبداللهی و همکاران، ۱۳۸۸ به نقل از: فائو، ۲۰۰۳؛ سبزیان ملایی و خسروی پور، ۱۳۹۱، ص. ۳). بنابراین، اکوتوریسم روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط زیست تأثیر فراوانی بر روستاها دارد. اکوتوریسم با ایجاد اشتغال و درآمدزایی، مانع مهاجرت بی‌رویه نیروی انسانی می‌شود. تنوع در اشتغال آن‌ها با توجه به فصلی بودن کشت‌وکار کشاورزی معیشتی خانوارها، می‌تواند در ریشه‌کن کردن فقر در روستاها تأثیر بسزایی داشته باشد. بنابراین، یکی از ابعاد توسعه پایدار، حفظ محیط زیست می‌باشد و اکوتوریسم روستایی سبب می‌شود افراد به حفاظت از منابع زیستی و طبیعی به عنوان منابع درآمدزا، اهمیت بیشتری بدهند و به حفاظت از آن‌ها پردازند (سبزیان ملایی و خسروی پور، ۱۳۹۱، ص. ۴).

همتایی را در مدیریت و تحلیل دامنه متنوعی از داده‌های فضایی مطرح در تصمیم‌گیری دارند، و از سوی دیگر، روش‌های ارزیابی چندمعیاری، مجموعه‌ای ارزشمند از فنون و روش‌ها را برای نشان دادن اولویت‌های تصمیم‌گیران و ترکیب آن‌ها در مطالعات موردی بر پایه سیستم اطلاعات جغرافیایی پیش‌رو می‌گذارد و در تبیین دامنه وسیعی از موقعیت‌های تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد (مالچفسکی، ۱۳۹۲، ص. ۵).

شکل ۱- مدل فرایندی تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

ترکیب فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی و سیستم اطلاعات جغرافیایی یک روش پشتیبان تصمیم‌گیری با تجسم قوی و قابلیت نقشه‌سازی است که به نوبه خود با ایجاد نقشه، استفاده در خور و مناسب از زمین را تسهیل می‌کند (لاملاس^{۱۱}، ۲۰۰۸، ص. ۱۶۷۶؛ و مارینونی^{۱۲}، ۲۰۰۴، ص. ۶۳۷). در این مطالعه، وزن-دهی و اولویت‌دهی معیارها با بهره‌گیری از نظرات ۳۲ کارشناس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست، جغرافیایی روستایی، جنگل-داری و ارزیابی و آمایش سرزمین صورت گرفت. این مجموعه شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اعضاء هیئت علمی در تخصص‌های ذکر شده می‌باشد. در گام بعدی، با استفاده از نرم‌افزار کمکی مارینونیا اطلاعات کمی معیارها در سیستم اطلاعات جغرافیایی وارد شد و برای هر یک از معیارها یک لایه مکانی تهیه

۳. مبانی نظری

گردشگری در طبیعت به عنوان یک فرم جایگزین گردشگری در دهه ۱۹۹۰ میلادی به منظور کاهش صدمات و آثار نامطلوب ناشی از گردشگری در جهت نیل به توسعه پایدار ظهور یافت و نه تنها در محیط‌های طبیعی، بلکه در جوامع روستایی نیز به کار گرفته شد (لکساکوندیلوک^{۱۴}، ۲۰۰۶، ص. ۵۶). گردشگری طبیعت دارای ارتباطی ناگسستنی با گردشگری پایدار است. این پایداری به رابطه میان گردشگری و محیط‌زیست بستگی دارد. مدیریت مناسب برای توسعه اکوتوریسم در جهت نیل به حفاظت و نگهداری از غنای زیستی منطقه و همچنین تعالی اقتصادی مردم محلی امری ضروری است. به علاوه، گردشگری طبیعت به عنوان یک فرصت برای ارتقاء ارزش‌ها در منطقه حفاظت شده و تأمین مالی ذی‌نفعان منطقه شناخته شده است (کنان^{۱۵}، ۲۰۰۶، ص. ۱۵۳). گردشگری طبیعت یکی از بخش‌های صنعت گردشگری است که به سرعت در حال رشد می‌باشد. از آنجا که مردم برای لذت بردن از مناظر طبیعی، حیات وحش، گیاهان و غیره به مناطق بکر و طبیعی سفر می‌کنند، این اقدامات تأثیرات زیادی بر روی محیط زیست و منابع طبیعی دارد و نقش مهمی را در حفاظت و بقای گونه‌های مختلف و منابع طبیعی بازی می‌کند (اسلامی و روشنی، ۲۰۰۹، ص. ۳۸۹۹). در این رابطه، ارزیابی اکوتوریسم به عنوان یک ابزار مهم در راستای توسعه پایدار گردشگری در یک منطقه حفاظت شده در نظر گرفته می‌شود (کبالوس لاسکورین^{۱۶}، ۱۹۹۶، ص. ۶). در بسیاری از مناطق حفاظت شده، گردشگری فعالیت اصلی است و بدون برنامه‌ریزی و آماده‌سازی انجام می‌گیرد (تودروس^{۱۷}، ۲۰۱۰، ص. ۱۵). بنابراین، برای توسعه مناطق مناسب گردشگری، حصول اطمینان از همسان بودن معیارهای اکوتوریسم با ویژگی‌های اساسی منابع در این مناطق، امری ضروری است (بونروامکاو و مورایاما، ۲۰۱۱، ص. ۲۶۹).

خاستگاه برنامه‌ریزی گردشگری به طور صریح با تاریخ برنامه‌ریزی و گردشگری مرتبط است و با استفاده از روش‌های متعدد تعریف شده است. از دیدگاه گروه‌های میزبان برنامه‌ریزی، گردشگری به عنوان «روشی جهت کسب حداکثر منافع گردشگری برای یک منطقه و کاهش مشکلات منتج از توسعه گردشگری» تعریف می‌شود (وانگ^{۱۸}، ۲۰۰۶، ص. ۲۲). برنامه‌ریزی گردشگری همواره نیازمند در نظر داشتن ابعاد زیست محیطی، زیرساخت‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی فرهنگی و

اجتماعی است. این در حالی است که می‌بایست انواع برنامه‌ریزی برای موارد یاد شده در یک راستا و به طور موازی نیز صورت گیرد. مرور ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری نشان می‌دهد که تاکنون، چهار رویکرد عمده در مورد برنامه‌ریزی بخش گردشگری وجود داشته‌است، که عبارتند از:

- ۱- دیدگاه رشدگرا که گردشگری را ابزاری برای بهبود شاخص‌های اقتصادی می‌داند.
 - ۲- رویکرد فیزیکی - فضایی که گردشگری را یک پدیده فضایی و منبع مورد استفاده در ساماندهی فضا قلمداد می‌کند.
 - ۳- دیدگاه اجتماعی که گردشگری را برای شکوفایی بهبود شرایط زیستی جوامع مفید در نظر می‌گیرد.
 - ۴- رویکرد توسعه پایدار که گردشگری را به مثابه ابزاری توانمند در راستای اجرای سیاست‌های توسعه پایدار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد و رویکردی جدید به شمار می‌رود (تولایی، ریاحی، افراخته و شعبانی، ۱۳۹۲، ص. ۱۰۵).
- برای تحقق گردشگری روستایی در مناطق حفاظت شده، بهره‌گیری از رهیافت‌های مشارکتی روستایی می‌تواند کمک‌کننده باشد. از این رو، به منظور کاهش صدمات و هزینه‌های وارد شده و کم کردن اثرات منفی گردشگری، انجام ارزیابی توان اکولوژیکی در راستای توسعه این کاربری می‌تواند مفید واقع شود. ارزیابی توان اکولوژیکی عبارت است از سنجش موجودی و توان بالقوه سرزمین با ملاک‌ها و معیارهای مشخص و از پیش طرح‌ریزی شده. مطالعات ارزیابی توان اکولوژیکی به عنوان پایه‌ای برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی برای استفاده از سرزمین در تمام نقاط جهان به کار گرفته می‌شود (مخدوم، ۱۳۸۹، ص. ۳۰۰). در نتیجه، مشخص کردن نواحی گردشگری با توجه به توان طبیعی در طبقات مختلف، اهمیت فراوانی دارد. مکان‌یابی و برنامه‌ریزی براساس شرایط طبیعی می‌تواند اثرات مثبت اقتصادی و اجتماعی و در صورت بهره‌برداری صحیح از آن‌ها، اثرات منفی محیط‌زیستی کمی را به دنبال داشته باشد. انتخاب پهنه‌های سازگار با ویژگی‌های اکولوژیکی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری در بدو توسعه این گونه فعالیت‌ها، از یک طرف سبب کاهش اثرات منفی آن‌ها بر محیط شده و از سوی دیگر، زمینه را برای رونق فعالیت‌های گردشگری فراهم می‌نماید (حکیمی‌عابد، منوری و کرباسی، ۱۳۹۰، ص. ۶۴).

۴. یافته‌های تحقیق

انتخاب معیارهای مناسب، به ویژه در مکان‌یابی پهنه برای انواع فعالیت‌ها در پهنه سرزمین و سازماندهی ساختار فضای

جغرافیایی، امکان مقایسه گزینه‌ها و انتخاب بهترین را فراهم می‌کند (سرور، ۱۳۸۳، ص. ۲۰). معیارهای مهم جهت انتخاب گزینه مکانی مناسب برای توسعه گردشگری در منطقه مورد مطالعه شناسایی و دو به دو با استفاده از تکنیک مقایسه زوجی وزن‌دهی شده‌اند. در جدول (۱)، وزن نهایی معیارها مشخص شده است.

جدول ۱- معیارها و وزن معیارها برای توسعه گردشگری در مناطق حفاظت شده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

طبقه‌بندی تناسب برای توسعه گردشگری				ضریب وزنی	معیارهای انتخاب شده
نامتناسب	ضعیف	متوسط	خوب		
۱۸۰۰ <	۱۸۰۰-۱۰۰۰	۱۰۰۰-۵۰۰	۵۰۰-۰	۰,۰۱۸۸	ارتفاع (متر)
۵۰ <	۵۰-۲۵	۲۵-۱۵	۱۵-۰	۰,۰۴۳۸	شیب (درصد)
غرب	جنوب	شمال	شرقی	۰,۰۱۷۱	جهت
زمین بایر	اراضی مسکونی	اراضی زراعی	اراضی سبز	۰,۰۶۹۱	کاربری فعلی اراضی
۱۰۰-۷۵	۵ >	۵-۵۰	۷۵-۵۰	۰,۲۹۹۵	تراکم پوشش گیاهی
۱۵۰ >	۲۰۰۰ <	۲۰۰۰-۱۰۰۰	۱۰۰۰-۱۵۰	۰,۱۷۰۳	فاصله از رودخانه (متر)
۲۰۰۰ <	۲۰۰۰-۱۰۰۰	۱۰۰۰-۵۰۰	۵۰۰-۰	۰,۰۶۵۸	فاصله از چشمه (متر)
متر ۱۰۰ ≥	متر ۹۰۰۰-۵۰۰۰	متر ۵۰۰۰-۲۰۰۰	متر ۲۰۰۰-۱۰۰	۰,۰۳۹۲	نزدیکی به راه مواصلاتی
متر ۵۰۰ >	متر ۲۰۰۰ <	متر ۲۰۰۰-۱۰۰۰	متر ۱۰۰۰ ≥	۰,۱۴۸۲	نزدیکی به سایت باستانی
متر ۲۰۰۰ <	متر ۲۰۰۰-۱۰۰۰	متر ۱۰۰۰-۵۰۰	متر ۵۰۰-۰	۰,۱۲۸۱	نزدیکی به برخی آبادی‌ها

در ادامه، محدودیت‌های موجود در منطقه پیرامون توسعه گردشگری روستایی شناسایی و مطابق جدول (۲)، محدودیت‌های موجود برای توسعه گردشگری مشخص شد. گیاهی، جانوری، زیستگاهی و تاریخی می‌باشند. محدودیت‌های ارائه شده پهنه‌هایی هستند که در توسعه گردشگری باید مورد حفاظت قرار گرفته و دارای ارزش‌های

جدول ۲- محدودیت‌های در نظر گرفته شده برای توسعه گردشگری روستایی در مناطق حفاظت شده

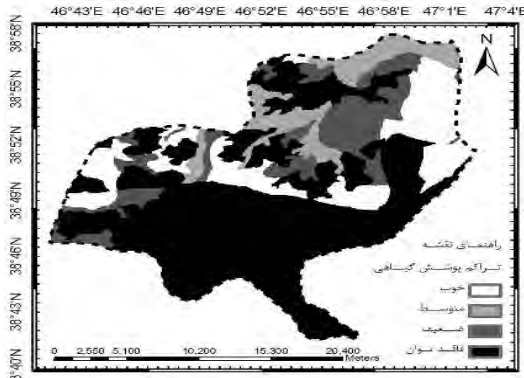
مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

علت انتخاب	معیارهای محدودیت
دو زیستگاه کلن و پیر دره سی به علت وجود گونه‌های با ارزشی شامل سیاه خروس غفقاوی و سایر گونه‌های مهم به عنوان لایه محدودیت توسعه گردشگری در نظر گرفته شد.	زیستگاه‌های مهم
حریم سایت باستانی با توجه به قدمت تاریخی و وسعتی که دارد به عنوان لایه محدودیت شناخته شده است، زیرا آثار تاریخی و باستانی به سبب ارزش افزوده‌ای که ایجاد می‌نمایند، نیاز به حفاظت خواهند داشت.	محدوده اصلی سایت باستانی
حریم ۱۵۰ متری در رودخانه‌های اصلی منطقه پیشنهاد شده است. این حریم ایمنی رودخانه در مقابل طغیان، فرسایش و سایر موارد می‌باشد.	حریم امن رودخانه
حریم ۱۰۰ متری برای راه‌های اصلی و حریم ۲۵ متری برای راه‌های محلی به عنوان حاشیه امن خطوط مواصلاتی در نظر گرفته شده است.	حریم امن جاده

شده‌ارسباران مورد توجه قرار گرفته و سعی بر این بوده است، رویکرد انتخاب معیارها براساس دیدگاه حفاظتی و نقش محوری روستاها در حفاظت از آن‌ها مورد توجه قرار گیرد. در گام بعد، پس از تلفیق لایه‌ها و وزن آن‌ها، نقشه مقدماتی پتانسیل منطقه برای توسعه گردشگری بدست آمد (شکل ۳-۱۰). در ادامه پس از کسر محدودیت‌ها (شکل ۳-۱۱) و اعمال آن‌ها، نقشه نهایی به صورت (شکل ۳-۱۲) قابل مشاهده می-

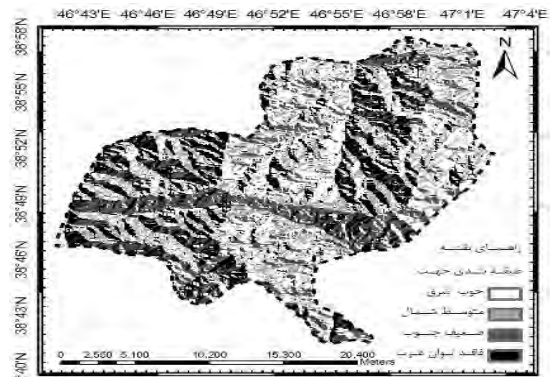
پس از انتخاب و طبقه‌بندی معیارها، نقشه‌سازی با استفاده از نرم افزار Arc GIS-9.3 و با استفاده از نقشه‌های پایه تهیه شده از سازمان نقشه‌برداری کشور مطابق (اشکال ۳-۱ تا ۳-۱۱) انجام شد. براساس نقشه‌ها و بر حسب معیارهای ذکر شده در جدول (۱)، تناسب مکانی پهنه‌های مستعد گردشگری در منطقه متفاوت می‌باشد. لازم به ذکر است که در نقشه‌سازی‌ها و طبقه‌بندی‌ها، قرارگیری دهستان در محدوده منطقه حفاظت-

باشد. ارزش‌گذاری‌ها در چهار طبقه مناطق مستعد گردشگری (خوب)، مناطق نیمه مستعد برای گردشگری (متوسط)، مناطق دارای پتانسیل کم گردشگری (ضعیف) و مناطق فاقد توان گردشگری (نامناسب) صورت پذیرفته است.

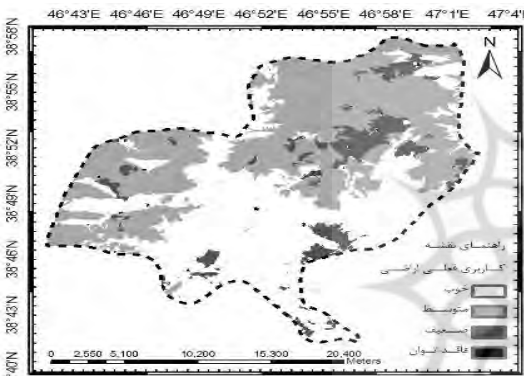
نقشه تناسب تراکم پوشش گیاهی

شکل ۶- تناسب تراکم پوشش گیاهی در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

نقشه تناسب جهت جغرافیایی

شکل ۳- جهت جغرافیایی شیب در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

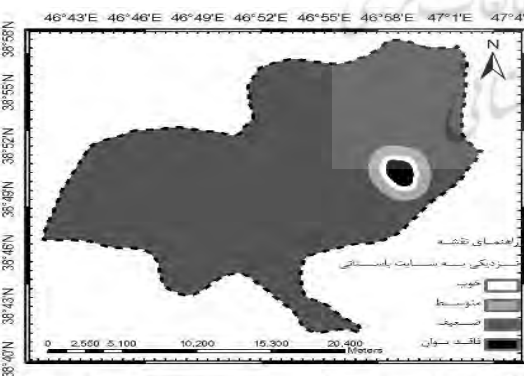
نقشه تناسب کاربری اراضی

شکل ۷- تناسب کاربری اراضی در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

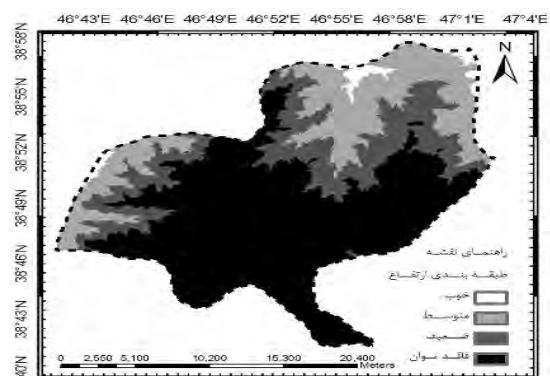
نقشه تناسب طبقات شیب

شکل ۴- نقشه تناسب شیب در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

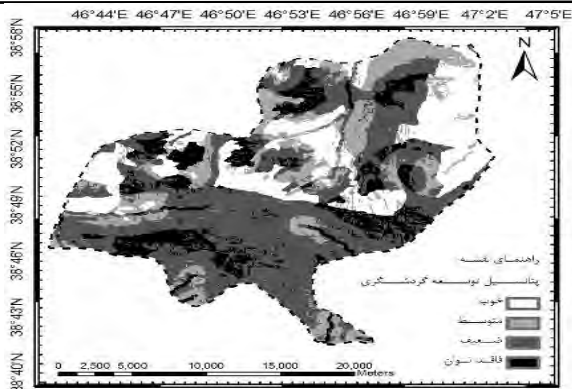
نقشه تناسب دسترسی به سایت باستانی

شکل ۸- دسترسی به سایت باستانی در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

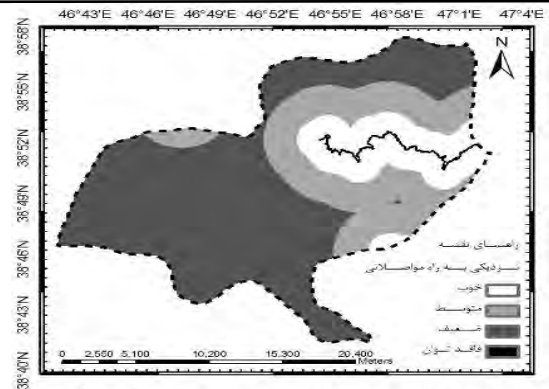
نقشه تناسب طبقات ارتفاعی

شکل ۵- جهت تناسب طبقات ارتفاعی در منطقه مورد مطالعه
 مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

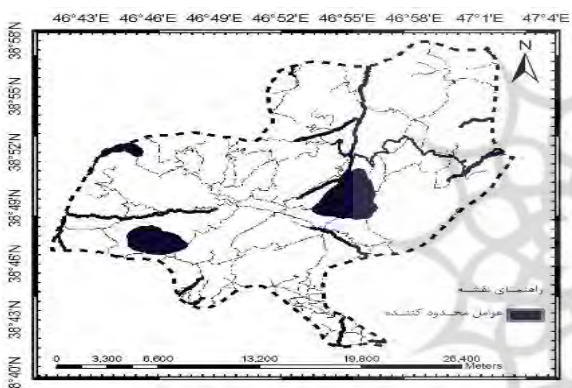
نقشه مقدماتی پتانسیل توسعه گردشگری
 شکل ۱۲- نقشه مقدماتی پتانسیل توسعه گردشگری در منطقه
 مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

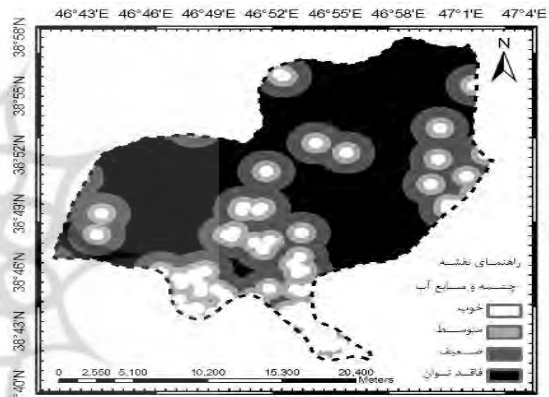
نقشه تناسب دسترسی به راه مواصلاتی
 شکل ۹- دسترسی به راه‌های ارتباطی در منطقه
 مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

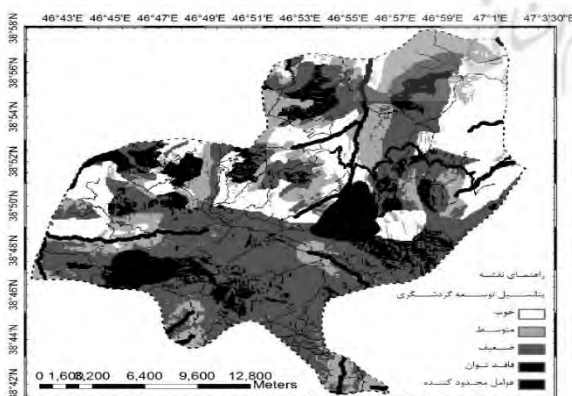
نقشه عوامل محدود کننده
 شکل ۱۳- نقشه عوامل محدود کننده توسعه گردشگری در
 منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

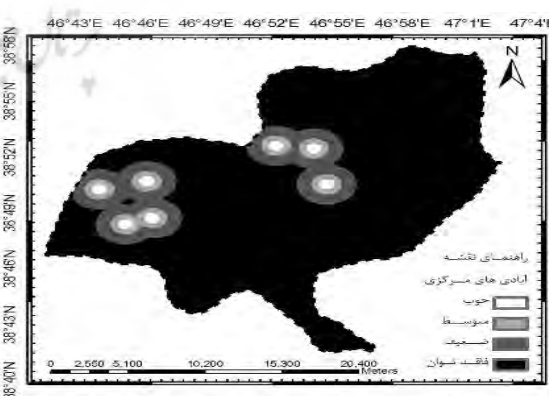
نقشه تناسب وجود چشمه و منابع آب
 شکل ۱۰- دسترسی به منابع آب در منطقه
 مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

نقشه نهایی پتانسیل توسعه گردشگری
 شکل ۱۴- نقشه نهایی پتانسیل توسعه گردشگری در منطقه
 مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳.

نقشه تناسب دسترسی به برخی آبدی ها
 شکل ۱۱- دسترسی به آبدی‌ها در منطقه
 مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳.

جدول ۳- میزان مطلوبیت اراضی برای توسعه گردشگری در

منطقه حفاظت شده ارسباران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، سال ۱۳۹۳

طبقه‌بندی تناسب برای توسعه گردشگری	مساحت (کیلومتر مربع)	درصد
خوب	۱۰۲,۱۸۲ km ²	۲۱,۶۳٪
متوسط	۸۷,۳۹۹ km ²	۱۸,۵٪
ضعیف	۲۱۲,۲۴۶ km ²	۴۴,۹۴٪
فاقد توان	۷۰,۵۰۲ km ²	۱۴,۹۳٪

براساس یافته‌ها، مناطق جنگلی با پوشش گیاهی ۵۰-۷۵ درصد، که در مجاورت آبادی‌های مرکزی به ویژه آبادی اسکلو به دلیل برخورداری از امکانات بیشتر همراه با راه‌های دسترسی مناسب واقع شده‌اند، دارای بالاترین پتانسیل برای توسعه گردشگری می‌باشند. همچنین به دلیل دیدگاه حفاظتی لحاظ شده در تعیین توان توسعه این کاربری در دهستان، حاشیه زیستگاه‌ها و سایت‌های باستانی و مناطق جنگلی با تراکم ۷۵-۱۰۰ از کمترین پتانسیل جهت توسعه گردشگری روستایی برخوردار هستند. پهنه‌های مطلوب ارائه شده با توجه به معیارهای حفاظتی و روستاها بیشتر در حاشیه استقرار روستاها بوده که این امر بیانگر نقشی است که روستاها می‌توانند در آینده به عنوان مرکز برنامه‌های حفاظتی در منطقه ارسباران ایفا کنند. از سویی دیگر، برحسب نتایج پهنه‌بندی انجام شده می‌توان توسعه اکوتوریسم در روستاهای این منطقه را به عنوان الگویی در جهت حفظ پایداری در منطقه حفاظت شده ارسباران بیان کرد.

۵. نتیجه‌گیری

قرارگیری بخش وسیعی از دهستان میشه‌پاره در منطقه حفاظت شده ارسباران و نزدیکی آن به مرز کشور آذربایجان و منطقه آزاد و تجاری ارس، زمینه مساعدی را برای سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری در این دهستان مهیا کرده است. علاوه بر این، به دلیل وجود محدودیت‌های محیط زیستی در این منطقه، برنامه‌ریزی گردشگری روستایی در آن بسیار حائز اهمیت است. با این وجود، به دلیل عدم شناخت و اعمال مدیریت صحیح، استفاده از این جذابیت‌ها و پتانسیل‌ها به بهترین نحو صورت نمی‌گیرد. به طور کلی، توسعه گردشگری در دهستان میشه‌پاره با توجه به قرارگیری پهنه‌های مطلوب در حاشیه یا نزدیک به مناطق روستایی می‌تواند به عنوان ابزاری در جهت ارتقاء سطح کیفی زندگی ساکنان، بهره‌برداری درخور از خدمات اکوسیستمی شامل بهره‌گیری از زیبایی مناظر طبیعی و جنگلی و مشاهده گونه‌های

نادر جانوری، بازدید از آثار باستانی و زمینه‌ساز امکان تجربه شیوه‌ای متفاوت از زندگی شهری (تجربه سبک زندگی روستایی- عشایری) مورد استفاده قرارگیرد. در راستای ارائه این‌گونه خدمات اکوتوریسمی منطقه حفاظت شده ارسباران برای گردشگران طبیعت، چون روستاییان منطقه منافع خود را در جذب اکوتوریست جهت بازدید از ذخیره‌گاه زیست کره ارسباران، گونه‌های گیاهی و جانوری نادر و بهره‌گیری از خدمات محیط زیستی جنگلی ارسباران می‌بینند حفظ و حراست از منابع طبیعی، پوشش گیاهی و گونه‌های جانوری منطقه را در دستور کار خود قرار داده و در صدد حفاظت از منابع ارزشمند طبیعی برمی‌آیند. نتایج بدست آمده در این پژوهش نشان‌دهنده پتانسیل گردشگری و لزوم سرمایه‌گذاری برای این صنعت در این منطقه می‌باشد.

بر طبق مطالعه حاضر، بیشتر پهنه‌های مستعد گردشگری در دهستان، در مناطق جنگلی با پوشش گیاهی مناسب و خوب، و در مجاورت آبادی‌های مرکزی به ویژه آبادی اسکلو به دلیل برخورداری از امکانات بیشتر همراه با راه‌های دسترسی مناسب واقع شده‌اند. مقایسه دو دویی معیارها و وزن بدست آمده نشان می‌دهد، پوشش گیاهی، نزدیکی به رودخانه‌ها، سایت باستانی و آبادی مرکزی بالاترین ضریب وزنی را داشته و ارتفاع و جهت جغرافیایی کم‌ترین ضریب وزنی را دارا می‌باشند که مفهوم آن بالا بودن اهمیت و ارزش جاذبه‌های طبیعی برای مکان‌یابی پهنه‌های مستعد گردشگری است. همچنین، به دلیل دیدگاه حفاظتی لحاظ شده در تعیین توان توسعه این کاربری در دهستان، حاشیه زیستگاه‌ها و سایت‌های باستانی و مناطق جنگلی با تراکم ۷۵-۱۰۰ از کم‌ترین پتانسیل جهت توسعه گردشگری روستایی برخوردار هستند. به طور کلی و براساس طبقه‌بندی‌ها (جدول ۳)، هر یک از طبقات به ترتیب ۲۱,۶۳ درصد طبقه خوب، ۱۸,۵ درصد طبقه متوسط، ۴۴,۹۴ درصد طبقه ضعیف و ۱۴,۹۳ درصد از مساحت منطقه نیز فاقد پتانسیل توسعه گردشگری بدست آمد. بنابراین، با یک برنامه‌ریزی دقیق و اصولی، با توجه به توان و پتانسیل بالقوه منطقه می‌توان برنامه‌های توسعه اکوتوریسم را در این منطقه پیشنهاد داد و در جهت نیل به توسعه پایدار گامی مؤثر برداشت. بنابراین، پیشنهاد می‌شود از طریق تصویب قوانین و مقررات کنترلی، آثار مخرب اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده مدیریت شود تا از این طریق امکان توسعه اکوتوریسم در جهت رشد جامعه روستایی و رسیدن به توسعه پایدار فراهم شود.

یادداشت‌ها

10. Mazaher	1. Ecotourism
11. Lamelas	2. Weaver
12. Marinoni	3. Forslid, Haaland & Midelfart
13. FAO (سازمان خواربار و کشاورزی)	4. UNWTO
14. Leksakundilok	5. SMITH
15. Kenan	6. The & Cabanban
16. Ceballos Lascurain	7. Farsari & Prastacos
17. Tewodros	8. Bunruamkaew & Murayama
18. Wang	9. Rahman

کتابنامه

۱. استادی، آ. (۱۳۸۳). طبیعت گردی ثروتی نهفته در اقلیم ایران. مجله دهیاری‌ها، ۹(۱)، ۲۵-۲۸.
۲. ایرجی، ف. (۱۳۸۷). ارزیابی پتانسیل‌های گردشگری طبیعی مناطق حفاظت شده استان اصفهان و مکان‌یابی محل‌های مناسب تفرج در یکی از این مناطق. (پایان نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
۳. تولایی، س.، ریاحی، و.، افراخته، ح.، و شعبانی، آ. (۱۳۹۲). بررسی توانمندی‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری و روستایی در بخش کهک استان قم. مجله پژوهش‌های جغرافیایی، ۴۵ (۴)، ۱۰۳-۱۱۸.
۴. تقوایی، م.، احسانی، غ. ح.، و صفرآبادی، آ. (۱۳۸۸). نقش و جایگاه برنامه‌ریزی چند بعدی در توسعه توریسم و اکوتوریسم (مطالعه موردی: منطقه خرو طبس). مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۰ (۳)، ۴۵-۶۲.
۵. تقدیسی زنجان، س.، و دانشور عنبران، ف. (۱۳۸۶). توریسم روستایی تصویری مجازی یا الگویی حقیقی در برنامه‌ریزی روستایی. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۳ (۸)، ۱۷۹-۱۹۲.
۶. حافظ نیا، م. ر. (۱۳۹۰). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. چاپ هشتم. تهران: انتشارات سمت.
۷. حسین‌زاده دلیر، ک.، و رحیم حیدری چپانه، ر. (۱۳۸۲). جستاری پیرامون ارزیابی صنعت توریسم در ایران. مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۴ (۱۳)، ۵۴-۹۴.
۸. حکیمی عابد، م.، منوری، م.، و کرباسی، ع. ر. (۱۳۹۰). تعیین نواحی مناسب گردشگری بر اساس معیارهای محدود کننده اکولوژیکی با استفاده از GIS (مطالعه موردی: سواحل جنوبی دریای خزر استان گیلان). مجله علوم زیستی واحد لاهیجان، ۵ (۴)، ۶۳-۷۶.
۹. جلیلود، ح.، کرمی، آ.، شاه نظری، آ.، و شعبانی، م. (۱۳۹۱). ارزیابی تفرجی به کمک فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) و سامانه اطلاعات جغرافیایی (GIS) (مطالعه موردی: پارک جنگلی شهید زارع، مازندران). مجله جغرافیا و توسعه، ۸ (۲۹)، ۱۰۷-۱۱۸.
۱۰. جوزی، ع.، و مرادی مجد، ن. (۱۳۹۰). ارزیابی توان اکولوژیکی منطقه بوالحسن دزفول به منظور استقرار کاربری گردشگری به روش SMITH. مجله محیط زیست و توسعه، ۲ (۳)، ۷-۱۴.
۱۲. سبزیان ملایی، خ.، و خسروی پور، ب. (۱۳۹۱). اکوتوریسم روستایی و نقش آن در توسعه پایدار. نخستین همایش منطقه‌ای توسعه پایدار منابع طبیعی غرب کشور، پالش‌ها و راهکارها، الشتر، لرستان، ایران. بازیابی در ۲۶ خرداد ۱۳۹۳ از http://www.civilica.com/Paper-RCS DNRW01-RCS DNRW01_058.html
۱۳. سرور، ر. (۱۳۸۳). استفاده از AHP در مکان‌یابی جغرافیایی (مطالعه موردی: مکان یابی جهت توسعه آتی شهر میانداوآب). مجله پژوهش‌های جغرافیایی، ۴۹ (۱)، ۱۸-۲۸.
۱۴. ضرابی، آ.، و اسلامی پریخانی، ص. (۱۳۹۰). سنجش تأثیرات اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیست محیطی توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان مشکین شهر). مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۳ (۷۵)، ۳۷-۵۲.
۱۵. عبدالمهی، ه.، متین خواه، س. ح.، بشری، ح.، و حسینی، س. م. (۱۳۹۱). تعیین اولویت‌های گردشگری در منطقه گاوخونی با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP). مجله محیط زیست طبیعی، ۱ (۶۵)، ۹۵-۱۱۰.
۱۶. عبدالمهی، ع.، چیذری، م.، پزشکی راد، غ.، و علیزاده، ن. (۱۳۸۸). تحلیل مشارکت تشکل‌های مردمی در برنامه‌های ترویجی پیرامون توسعه پایدار روستایی: مطالعه موردی شوراهای اسلامی روستایی شهرستان‌های میانداوآب و شاهین دژ. فصلنامه روستا و توسعه، ۳ (۱۲)، ۲۷-۴۲.

۱۷. قالیباف، م.ب.، و شعبانی فرد، م. (۱۳۹۰). ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری بر اساس مدل‌های تصمیم‌گیری چند متغیره (مطالعه موردی: شهر سنندج). *مجله تحقیقات جغرافیایی*، ۲(۲۶)، ۱۴۷-۱۷۲.
۱۸. مالچفسکی، ی. (۱۳۹۲). *سامانه اطلاعات جغرافیایی و تحلیل تصمیم چند معیاری*. ترجمه اکبر پرهیزگار، عطا غفاری گیلانده و محمود ظریف، تهران: انتشارات سمت.
۱۹. مجنونیان، ه. (۱۳۷۶). *دستورالعمل تهیه طرح‌های حفاظت شده*. تهران: انتشارات سازمان و مدیریت و برنامه‌ریزی.
۲۰. مخدوم، م. (۱۳۸۹). *شالوده آمایش سرزمین*. چاپ دهم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۱. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن - شهرستان کلپیر*. تهران: مرکز آمار ایران.
۲۱. نوری زمان‌آبادی، س. ه. آ.، و نوروزی اورگانی، آ. (۱۳۸۶). ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور. *مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان*، ۱(۲)، ۱۳-۲۸.
21. Bunruamkaew, k., & Murayama, y. (2011). Site suitability evaluation for ecotourism using GIS & AHP: (Case Study of Surat Thani Province, Thailand, Procedia). *The Journal of Social and Behavioral Sciences*, 21(1), 269° 278.
22. Ceballos-Lascurain, H. (1996). Tourism, ecotourism and protected areas. *Switzerland: The World Conservation Union (IUCN)*.
23. Eslami, A., & Roshani, M. (2009). The selection of suitable sites for tourist settlement by GIS with emphasis ecotourism in Southern part of Caspian Sea. *The Journal of Applied Sciences*, 21(1), 3894-3899.
24. Forslid, R., Haaland, J. I., & Knarvik, K. H. M. (2002). A U-shaped Europe?: A simulation study of industrial location. *Journal of International Economics*, 57(2), 273-297.
25. Leksakundilok, A. (2006). *Community participation in ecotourism development in Thailand* (Unpublished Doctoral dissertation). University of Sydney, Australia.
26. Lamelas, M. T., Marinoni, O., Hoppe, A., & de La Riva, J. (2008). Suitability analysis for sand and gravel extraction site location in the context of a sustainable development in the surroundings of Zaragoza (Spain). *Environmental Geology*, 55(8), 1673-1686.
27. Malczewski, J. (2006). Ordered weighted averaging with fuzzy quantifiers: GIS based multi criteria evaluation for land use suitability analysis. *The International Journal of Applied Earth Observation and Geo Information*, 2(8), 270-277.
28. Marinoni, O. (2004). Implementation of the analytical hierarchy process with VBA in ArcGIS. *Computers & Geosciences*, 30(6), 637-646.
29. Mazaher, M. (2010). Sitting MSW landfill using weighted linear combination and analytical hierarchy process (AHP) methodology in GIS environment (case study: Karaj). *The Journal of Waste Manage*, 30(5), 912-920.
30. Rahman, M. (2003). *Application of GIS in ecotourism development: a case study in Sundarbans, Bangladesh*. (Unpublished Master s thesis). Mid-Sweden University.
31. Kenan, O. K. (2006). Multiple Criteria Activity Selection for Ecotourism Planning in Igneada. *The Journal of Turk Agric*, 30(1), 153-164.
32. Tewodros, KT. (2010). *Geospatial approach for ecotourism development: A case of Bale mountains National Park, Ethiopia* (Unpublished Master s thesis). Addis Ababa University.
33. The, L., & Cabanban, A.S., (2007), planning for sustainable tourist in southern pulau banggi: An assessment of biophysical conditions and their implications for future tourism development. *The Journal of Environmental Management*, 4(84), 999-1008.
34. UNWTO (World Tourism Organization). (2003). Tourism Information. Retrieved Sept 16, 2014 from <http://www2.unwto.org/>.
35. Weaver, D. (2000). Tourism management, transferring methods, *The Journal of Future Management*, 15(1), 43-54.
36. Wang, Y. (2006). Rural community participation in tourism development (Cass study: Hainan Province), (Unpublished Doctoral dissertation). University of Waterloo.
- Farsari, Y., & Prastacos, P. (2001). Sustainable tourism indicators for Mediterranean established destinations. *The Journal of Tourism Today*, 1(1), 103-121.